

*О. А. Стасевська,
кандидат філософських наук, доцент,
доцент кафедри культурології,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого*

*О. В. Уманець,
кандидат мистецтвознавства, доцент,
доцент кафедри культурології,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
м. Харків, Україна*

КОНФЛІКТ МОРАЛЬНИХ ЦІННОСТЕЙ ЯК ФАКТОР СОЦІАЛЬНОЇ ФРУСТРАЦІЇ

Зміна ціннісних пріоритетів – реальність, яка стає імпульсом для рефлексії людини постсучасності та інтенсифікації наукового дискурсу, спонукає констатувати кризу культури, деформацію системи моральних цінностей, їх конфліктне зіткнення та соціальну фрустрацію. Моральні цінності – найдавніші соціальні регулятори, фундамент та передумова трансляції соціального досвіду від покоління до покоління на основі традицій, носієм яких є громадська та індивідуальна свідомість. Діалектично єднаючи загальне та особливе, індивідуальне та суспільне, реалізуючись в усіх видах життєдіяльності та суспільних відносинах, вони складають аксіосферу – ціннісний простір людини та суспільства, за межами якого втрачається їх власне людська сутність.

Маркером аксіосфери є її феноменологічна значимість та водночас варіабельність. Ревізія сутності та специфіки життєдіяльнісної реалізації цінностей, норм, смисложиттєвих орієнтирів людини та суспільства – процес для людства перманентний. Виняткова динамізація, кардинальність та всеохоплюючий характер зміни культурної парадигми за умов переходу до інформаційного суспільства зумовила руйнацію балансу традицій та новацій, що перетворилося нині на джерело конфлікту моральних цінностей.

Його деструктивна сутність зумовлена, зокрема, значною складністю розв'язання та багаторівневостю. Виявляючись на рівнях

особистості, соціальних груп (різного масштабу), він постає як потужний фактор деформації власне антропного начала. Його відцентрова спрямованість щодо вічно значущого для людства кола духовних цінностей спричиняє реальну загрозу ціннісного конфлікту вищого рівня – цінностей різних культур і цивілізацій.

Конфлікт моральних цінностей, попри його можливу інтенсивність, не означає тотального нищення системи цінностей. Маркуючи в деяких випадках наявність антагоністичних спрямувань, передусім він пов'язаний зі зміною її внутрішньої структури, смисловим оновленням усталених понять. Означений конфлікт фіксує розбіжності уявлень членів соціуму про значущі, смислоутворюючі начала, позбавляє цінності регулятивної значущості та в перспективі загрожує порушенням суспільної взаємодії.

Ці болісні тенденції позначають й духовне життя українського суспільства, масова свідомість якого протягом останніх трьох десятиліть суттєво змінилася, що пов'язано із глибоким культурним розривом, духовною кризою, яка виявляється в глобальних змінах у всіх сферах духовного буття суспільства: духовні пріоритети змінюються матеріальними, тілесно-речовими; культ знання – культом задоволення, гедонізму, утилітаризму; творчість – споживацтвом; реальне життя та ідеал морального самовдосконалення – життям віртуальним, позбавленим відповідальності за вчинки та вибір.

Відхід від суспільно усталених ціннісних орієнтирів не супроводжується утвердженням нових – загальноновизнаних. Проте слід відзначити певну інерційність – зберігають пріоритетність цінності соціальної справедливості, прагнення рівності всіх перед законом, неприйняття егоїзму та егоцентризму тощо. Деактуалізація та переосмислення моральних орієнтирів «недалекого минулого» в українському суспільстві виявляється в аномії, протистояннях традиціоналізму та модернізму, масового та особистісного, колективного та індивідуального, рівності та свободи, справедливості та нерівності, ксенофобії та відкритості, толерантності та нетолерантності. Компенсаторним механізмом щодо відсутності єдиної моральної системи (з точки зору її прийнятності для всього соціуму) за цих умов слугує своєрідний синтез моралі традиційної (національної та релігійної систем цінностей), малих спільнот

(родина, коло близьких) та постмодерної (моральний плюралізм, релятивізм). Зауважимо, що ціннісна криза торкнулась саме суспільної моралі як системи узгодженої взаємодії, меншою мірою виявляючись на рівні моральних настанов особистості.

Конфлікт моральних цінностей – відкидання старих цінностей за відсутності усталених нових – призводить до маргіналізації особистості, кризі особистісної та групової ідентичності. У такому випадку виникає ризик існування протилежних ціннісних настанов у свідомості окремої людини, спільноти загалом; формується атмосфера, позначена відчуттям розірваності існування, безглуздості, цілісності буття в просторі та часі, втрати людиною мотиваційної основи діяльності, стратегічної мети, яка надає сенс життя. Це призводить до підміни свого власного екзистенціального досвіду нав'язаним, до втрати довіри між суб'єктами і провокує можливі зіткнення й несумісності як всередині групи, суспільства, так і груп або суспільств між собою.

Можливості інформаційного суспільства полегшують маніпуляцію суспільною свідомістю, сприяють нав'язуванню системи моральних цінностей, яка характеризується знеособленістю, анонімністю, безвідповідальністю вчинків, послабленням елементарної «людяності», знеціненням міжособистісного спілкування. Результатом стає деформація особистісних параметрів людини, егоїзм, крайній індивідуалізм, надмірний прагматизм, низька соціальна відповідальність, орієнтація на позірні цінності. Втрата власної індивідуальності, загубленої в мережах Інтернету, несе з собою радикалізм, нехтування такими суто людськими характеристиками, як совість, обов'язок, честь, гідність, відповідальність, що складають моральне підґрунтя людського буття. Розмиваються соціально-нормативні бар'єри, створюються ілюзії непотрібності, зайвості та – врешті-решт – тотальної відсутності суспільних заборон, настанов, духовних авторитетів. Отже, за таких умов, свобода як моральна цінність набуває нового сенсу – вона постає, перш за все, як свобода вибору, у тому числі, як свобода вибору самих моральних цінностей та норм.

Адекватна конкретно-історичному періоду аксіосистема є надважливою в умовах трансформації суспільства, самою своєю

нааявністю вона сприяє або перешкоджає подальшому його розвитку. Конфлікт моральних цінностей деструктивно впливає на аксіосферу – блокує інтеграцію та консолідацію суспільства, заважає встановленню злагоди й громадянського миру. Його подолання – складне завдання, вирішення якого безпосередньо залежить від державної підтримки цього процесу. Втім, не можна не враховувати, наскільки ускладнює процес утвердження системи моральних цінностей глобалізація, яка значною мірою зумовлює їх переродження та веде до підвищеної конфліктогенності. Конфлікт моральних цінностей призводить до мозаїчності всієї суспільної системи. Наслідком цього стає трансформація соціальних зв'язків, засад комунікації, принципів та норм, поведінкових реакцій. Це змінює суспільство в цілому, формує нову, «іншу», людину та може привести в подальшому до трансформації не тільки особистісних її якостей, але й її родових сутностей діяльності, спілкування, свідомості, мови тощо.

Невирішеність проблеми вибудовування відповідної «даному історичному моменту» системи аксіологічних пріоритетів, зміни ієрархії в аксіосфері, актуалізації нових цінностей, їх конфлікт спричинює негативні й небезпечні явища – надмірний конформізм, байдужість, маргінальність, пасивність, споживацтво, вседозволеність тощо. Наслідком цих деструктивно-дезорганізуючих факторів є соціальна фрустрація – негативний для особистості емоційний стан, який виникає через неможливість досягти чогось бажаного, спричинює відчуття безвиході, «глухого кута», нездоланності перешкоди та марного очікування. Екстраполовання такого стану особистості на суспільство – фрустрація суспільства – означає усвідомлення ситуації нездійсненності значущих для певної спільноти завдань, неможливості задоволення важливих потреб, виявляється насамперед у когнітивному дисонансі, почутті розчарування і супроводжується соціальною напруженістю, тривожністю, навіть відчаєм.

Соціальна фрустрація має різні причини (соціальна нестабільність, економічні негаразди, загальна духовна криза тощо), але найвагомішою є криза моральності, ціннісний нігілізм, невизначеність та «кидання» від одних цінностей до інших, розгубленість

щодо сенсожиттєвих орієнтирів. Дослідники даної проблеми акцентують, що дезорієнтації в системі моральних цінностей, тривалє перебування у стані фрустрації може викликати різні порушення в духовно-емоційній сфері життя суспільства, призвести до таких несприятливих наслідків для соціального організму, як втрата перспективи та зниження ефективності будь-якої діяльності. Конфлікт моральних цінностей як фактор соціальної фрустрації спричинює соціальну напруженість в політичних, економічних, міжнаціональних, релігійних відносинах, що викликає гостру криміногенність, зростання агресії, навіть революційних настроїв, заважає подоланню суспільного песимізму. Складність економічної, політичної, міжнародної ситуації вимагає чіткого розуміння та певної усталеності в системі моральних цінностей, досягнення ціннісно-морального консенсусу як засобу запобігання занепаду українського суспільства.

Список використаних джерел

1. Культура України: тезаурус і персоналії за ред. Л. В. Анучиної, О. А. Стасєвської, О. В. Уманець; наук. ред. В. О. Лозовой. 2-ге вид., випр. та допов. Харків: Право, 2019. С. 82, 190.
2. Стасєвська О. А., Уманець О. В. Моральні виміри функціонування громадянського суспільства. *Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти* : Збірка наук. пр. за матеріалами Міжнар. наук.-практ. конф.: «Духовно-моральнісні основи та відповідальність особистості у долі людської цивілізації», 16 листопада 2016 р. Вип. 47 (51), Т. 1. Харків : НТУ «ХПІ», 2017. С. 274-284.
3. Стасєвська О. А. Система цінностей як основа буття сучасного українського суспільства. *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*. Серія: *Філософія, філософія права, політологія, соціологія*: Збірка наук. пр. Харків: Право, 2014. № 1(20). С. 62–76.

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЯРОСЛАВА МУДРОГО**

Кафедра культурології
Кафедра кримінального права № 1
Кафедра адвокатури

**СУПЕРЕЧНОСТІ ВЗАЄМОДІЇ МОРАЛІ
І ПРАВА В СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ**

*Матеріали
Міжнародної науково-практичної конференції
22 травня 2020 року*

Харків
2020

УДК 17+177: 340.12

С89

Редакційна колегія:

А. П. Гетьман – д. ю. н., професор, заслужений діяч науки та техніки України, академік АПрН України, проректор з наукової роботи НЮУ ім. Ярослава Мудрого;

В. О. Лозовой – д. філос. н., професор, завідувач кафедри культурології НЮУ ім. Ярослава Мудрого;

В. І. Тютюгін – к. ю. н., професор, завідувач кафедри кримінального права № 1 НЮУ ім. Ярослава Мудрого;

Т. Б. Вільчик – д. ю. н., професор, завідувач кафедри адвокатури НЮУ ім. Ярослава Мудрого;

К. Є. Соляник – к. ю. н., доцент, декан факультету адвокатури НЮУ ім. Ярослава Мудрого;

Л. М. Сідак – к. філос. н., доцент, доцент кафедри культурології НЮУ ім. Ярослава Мудрого, секретар редколегії;

Ю. А. Меліхова – к. ю. н., доцент кафедри культурології НЮУ ім. Ярослава Мудрого;

Н. В. Маслак – к. ю. н., асистент кафедри кримінального права № 1 НЮУ ім. Ярослава Мудрого, приватний нотаріус ХМНО Харківської області;

О. А. Шумейко – к. філол. н., доцент, доцент кафедри культурології НЮУ ім. Ярослава Мудрого

Суперечності взаємодії моралі і права в сучасному суспільстві: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, 22 травня 2020 р. / НЮУ ім. Ярослава Мудрого. – Харків : Друкарня Мадрид, 2020. – 506 с.

ISBN 978-617-7845-20-0

Збірник містить наукові статті та тези наукових доповідей з питань філософії права, соціальної філософії, етики, культурології, правознавства, зокрема конституційного, цивільного, кримінального, канонічного права, кримінального процесу, медицини, а також соціології, педагогіки, психології та актуальних проблем юридичної освіти і морально-правового виховання особистості як складових системи виховання в сучасних умовах соціокультурного розвитку.

Для викладачів, докторантів, аспірантів, студентів гуманітарних закладів вищої освіти.

УДК 17+177: 340.12

© Національний юридичний університет ім. Ярослава Мудрого, 2020

© ТОВ «Друкарня Мадрид», 2020

ISBN 978-617-7845-20-0

ПЕРЕДМОВА

Розвиток сучасного гуманітарного знання розгортається у площині все більшого усвідомлення ролі моральних і правових цінностей у суспільному й особистісному бутті. В умовах соціальних змін важливого значення набувають проблеми, пов'язані із суперечностями взаємодії моралі і права в сучасному суспільстві, їх аксіологічним осмисленням та пошуком механізмів і принципів взаємодії, що зумовлює необхідність системних досліджень і потребує формування та подальшого застосування нових підходів філософсько-правового, етичного, культурологічного та загальнотеоретичного юридичного дискурсив.

Мораль і право – основні елементи системи нормативної регуляції соціальних відносин. Тому неможливо досягнути сутності права без осмислення його взаємозв'язку з мораллю, адже тільки через цю взаємодію правові феномени включаються в широкі культурні контексти, окреслюючи численні та нерозривні зв'язки через спільні цінності та інтегруючи їх як смисли. Водночас найважливіші моральні норми повинні мати підтримку правової норми і разом з нею визначати стандарти поведінки. Але на практиці в суспільній свідомості породжується багато гострих морально-правових дисонансів, які зумовлені різновекторними світоглядними тенденціями, що визначають своєрідність сучасної соціально-історичної ситуації у світі. Однак історія знала чимало складних періодів, які згодом успішно долалися і навіть сприяли відкриттю нових горизонтів та морально-правових перспектив на шляху до духовного відродження суспільства.

Отже, всебічне осмислення суперечності взаємодії моралі і права знаходить трансцендентальне обґрунтування як синтетичний, але органічний процес підтвердження очевидності морально-правової дійсності, пов'язаної з універсаліями закономірностей життя, феноменологічної впевненості у значущості такої взаємодії. Це мисленнева перемога зусиль, яка обов'язково матиме ефективні теоретично-практичні наслідки.

*Голова організаційного комітету конференції
проректор з наукової роботи НЮУ ім. Ярослава Мудрого,
заслужений діяч науки та техніки України,
академік Національної академії правових наук України,
доктор юридичних наук, професор
А. П. Гетьман*

<i>Фоменко Л. К.</i> МЕДИЦИНА В ГОРИЗОНТІ СУПЕРЕЧНОСТЕЙ МОРАЛІ І ПРАВА: СУСПІЛЬНИЙ КОНТЕКСТ	176
<i>Пономаренко Ю. А.</i> ПРО (А)МОРАЛЬНІСТЬ ПРИМУСОВОГО ЛІКУВАННЯ НА ПІДСТАВІ КРИМІНАЛЬНОГО ЗАКОНУ	180
<i>Горностай А. В.</i> МОРАЛЬНІ ТА ПРАВОВІ ОБМЕЖЕННЯ ДОБРОВІЛЬНОЇ СТЕРИЛІЗАЦІЇ	184
<i>Басалай Е. И.</i> ПРОБЛЕМА ЗАЩИТЫ ПРАВ И ИНТЕРЕСОВ РЕБЕНКА ПРИ СМЕНЕ ПОЛА РОДИТЕЛЯМИ ПО ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВУ РЕСПУБЛИКИ БЕЛАРУСЬ	187
<i>Мерник А. М., Радченко Я. М.</i> РЕГУЛЮВАННЯ СТАТУСУ ТВАРИН ЯК МОЖЛИВИХ СУБ'ЄКТІВ ПРАВОВІДНОСИН (МОРАЛЬНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ)	193
<i>Гізімчук О. О., Заярна С. С.</i> РОЛЬ ТА ПІДСТАВИ ЗАСТОСУВАННЯ МОРАЛЬНИХ ЗАСАД У ЦИВІЛЬНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ	197
Тематичний напрям 3	
РОЛЬ МОРАЛІ І ПРАВА У ПОДОЛАННІ ДУХОВНОЇ КРИЗИ СУСПІЛЬСТВА	
<i>Меліхова Ю. А.</i> «МИ ЗАЙМАЄМОСЯ СПРАВОЮ МАРНОЮ, А ТОМУ РОБИМО ЇЇ СЕРЬОЗНО». ЕКЗИСТЕНЦІЙНІ РОЗДУМИ З КОЛЕГАМИ	201
<i>Пазиніч С. М.</i> ВЗАЄМНА ОБУМОВЛЕННІСТЬ І СУПЕРЕЧНОСТІ МІЖ МОРАЛЛЮ, МОРАЛЬНІСТЮ І ПРАВОМ У СЬОГОДЕННУМУ СУСПІЛЬСТВІ	206
<i>Чурсин Н. Н., Силютин И. Н.</i> КОНФЛИКТ МОРАЛІ И ПРАВА В КОНТЕКСТЕ ПРОБЛЕМЫ ОТЧУЖДЕНИЯ	214

<i>Овсянкіна Л. А.</i> СИСТЕМОУТВОРЮЮЧА РОЛЬ МОРАЛЬНИХ ЦІННОСТЕЙ У ПОДОЛАННІ ДУХОВНОЇ КРИЗИ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА	218
<i>Стояцька Г. М.</i> «АВТОНОМІЯ МОРАЛІ» ТА КРИЗА СОЦІАЛЬНОГО ПОРЯДКУ	221
<i>Качурова С. В.</i> МОРАЛЬ И ПРАВО В СИТУАЦИИ ПОСТМОДЕРНА	225
<i>Колесников М. П.</i> КОЛЛИЗИИ МОРАЛІ И ПРАВА В КОНТЕКСТЕ КРИЗИСА СОВРЕМЕННОГО ОБЩЕСТВА	230
<i>Сідак Л. М.</i> РОЛЬ ЕЛІТИ В ПОДОЛАННІ ДУХОВНОЇ КРИЗИ СУСПІЛЬСТВА	235
<i>Мищенко В. И.</i> МОРАЛЬ И ПРАВО В МИРЕ ПОСЛЕ ПАНДЕМИИ ИЛИ ПАЙДЕЙЯЦЕНТРИЗМ ЭПОХИ ПОСТКОРОНАВИРУСА	239
<i>Криворучко С. К.</i> ДУХОВНА КРИЗА ІНДИВІДА В ТЕХНОЛОГІЧНОМУ РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА	244
<i>Дольська О. О.</i> ТІЛО ЯК ЦІННІСТЬ: ШЛЯХ ДО ТІЛЕСНОЇ РАЦІОНАЛЬНОСТІ В УМОВАХ КРИЗИ МОРАЛІ ЕПОХИ МОДЕРНУ	247
<i>Стасевська О. А., Уманець О. В.</i> КОНФЛІКТ МОРАЛЬНИХ ЦІННОСТЕЙ ЯК ФАКТОР СОЦІАЛЬНОЇ ФРУСТРАЦІЇ	252
<i>Киселёва Т. М.</i> ЗАЩИТА ДЕТЕЙ ОТ ВРЕДНОЙ ИНФОРМАЦИИ В РЕСПУБЛИКЕ БЕЛАРУСЬ КАК ПРОЯВЛЕНИЕ МОРАЛІ В ПРАВЕ	257
<i>Кобзєва І. О.</i> РИЗИКИ ВІДЧУЖЕННЯ МОРАЛІ ЯК НЕВІД'ЄМНОЇ ЧАСТИНИ ПОЛІТИЧНИХ РЕЖИМІВ	261

Наукове видання

**СУПЕРЕЧНОСТІ ВЗАЄМОДІЇ МОРАЛІ І ПРАВА
В СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ**

Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції

22 травня 2020 року

В авторській редакції

Підписано до друку 20.05.2020 р.
Формат 60x84/16. Папір офсетний. Друк цифровий.
Гарнітура Times New Roman. Ум. друк. арк. 29,41.
Наклад 110 прим. Зам. № ГЛ00-001497

Видавець і виготовлювач: ТОВ «Друкарня Мадрид»
через ФОП Гобельовська Л. П.
61024, м. Харків, вул. Максиміліанівська, 11
Тел.: (057) 756-53-25
www.madrid.in.ua info@madrid.in.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи:
ДК № 4399 від 27.08.2012 року